

CÁC YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG ĐẾN PHÁP LUẬT VỀ VAI TRÒ CỦA HỘI BẢO VỆ NGƯỜI TIÊU DÙNG VIỆT NAM TRONG LĨNH VỰC AN TOÀN THỰC PHẨM

LÃ TRƯỜNG ANH*
VÕ THỊ THƯƠNG**

Tóm tắt: Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam là một tổ chức có vai trò quan trọng trong việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, đặc biệt trong lĩnh vực an toàn thực phẩm. Tuy nhiên, hiệu quả hoạt động của Hội chịu tác động bởi nhiều yếu tố, trong đó có khung pháp lý điều chỉnh vai trò của tổ chức này. Bài viết này nhằm phân tích các yếu tố ảnh hưởng đến quá trình hình thành và vận hành hệ thống pháp luật liên quan đến vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm, từ đó đưa ra những nhận xét, đánh giá và đề xuất một số giải pháp nhằm hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả bảo vệ người tiêu dùng tại Việt Nam.

Từ khóa: Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam; người tiêu dùng; an toàn thực phẩm.

Abstract: The Vietnam Consumer Protection Association plays a vital role in safeguarding consumer rights, particularly in the field of food safety. However, the effectiveness of the Association's operations is influenced by various factors, among which the legal framework governing its role is of critical importance. This article aims to analyze the factors affecting the formation and implementation of legal regulations related to the Association's role in ensuring food safety. Based on this analysis, the paper offers observations, assessments, and proposes several solutions to improve the legal framework and enhance the effectiveness of consumer protection in Vietnam.

Keywords: Vietnam Consumer Protection Association; consumers; food safety.

Ngày nhận bài: 10/02/2025; Ngày sửa bài: 13/3/2025; Ngày duyệt đăng bài: 10/5/2025.

1. Mở đầu

Trong bối cảnh hội nhập quốc tế sâu rộng và nhu cầu tiêu dùng ngày càng gia tăng, vấn đề an toàn thực phẩm đã và đang trở thành mối quan tâm hàng đầu của toàn xã hội. Thực phẩm không an toàn không chỉ gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe cộng đồng mà còn làm giảm niềm tin của người tiêu dùng đối với thị trường nội địa. Do đó, việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, đặc biệt trong lĩnh vực an toàn thực phẩm, trở thành yêu cầu cấp thiết đối với

Nhà nước và toàn xã hội. Trong hệ thống bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng tại Việt Nam, Hội Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng đóng vai trò quan trọng như một cầu nối giữa người dân và các cơ quan nhà nước, vừa đại diện cho tiếng nói, vừa trực tiếp tham gia vào việc hỗ trợ, tư vấn, giám sát việc thực thi pháp luật về an toàn thực phẩm. Tuy nhiên, hiệu quả hoạt động của Hội trong thực tiễn còn chịu ảnh hưởng bởi nhiều yếu tố, cả chủ quan và khách quan. Pháp luật về vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng

* TS., Học viện Khoa học xã hội; Email: latruonganh.gass2023@gmail.com

** ThS., Học viện Khoa học xã hội.

trong lĩnh vực an toàn thực phẩm không được hình thành một cách ngẫu nhiên mà chịu sự chi phối từ nhiều yếu tố khác nhau: từ sự phát triển kinh tế, nhận thức xã hội, mức độ ủng hộ từ Nhà nước, tới các yếu tố quốc tế như xu thế toàn cầu hóa, các hiệp định thương mại tự do (FTA) mà Việt Nam tham gia. Bài viết này nhằm phân tích các yếu tố ảnh hưởng đến quá trình hình thành và vận hành hệ thống pháp luật liên quan đến vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm, từ đó đưa ra những nhận xét, đánh giá và đề xuất nhằm tăng cường hiệu quả hoạt động của Hội, đóng góp tích cực hơn vào việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng Việt Nam trong thời kỳ hội nhập.

2. Các yếu tố ảnh hưởng đến pháp luật về vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm

2.1. Yếu tố pháp lý

Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam (VICOPRO) đóng vai trò quan trọng trong việc bảo vệ quyền lợi của người tiêu dùng. Tuy nhiên, hoạt động của Hội chịu sự chi phối của nhiều yếu tố pháp lý, từ Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng đến các quy định về tổ chức hội đoàn, tài chính và quyền hạn trong giải quyết tranh chấp.

2.1.1. Cơ sở pháp lý chi phối hoạt động của VICOPRO

Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam là tổ chức xã hội - nghề nghiệp, hoạt động nhằm bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của người tiêu dùng. Vai trò của Hội chịu ảnh hưởng trực tiếp từ hệ thống pháp luật Việt Nam, đặc biệt là Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023 và Nghị định

55/2024/NĐ-CP hướng dẫn thi hành Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023 cụ thể:

- Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023: Luật này có hiệu lực từ ngày 1/7/2024, thay thế Luật năm 2010, tạo khung pháp lý quan trọng cho hoạt động bảo vệ người tiêu dùng. Một số nội dung quan trọng ảnh hưởng đến VICOPRO gồm: Điều 43: Quy định về vai trò của tổ chức xã hội bảo vệ người tiêu dùng, bao gồm: Hướng dẫn, tư vấn, hỗ trợ người tiêu dùng; Kiến nghị cơ quan nhà nước xử lý vi phạm quyền lợi người tiêu dùng; Đại diện người tiêu dùng khởi kiện vụ án vì lợi ích công cộng; Điều 44: quy định rõ trách nhiệm của tổ chức bảo vệ người tiêu dùng, yêu cầu các tổ chức như VICOPRO phải: Thực hiện hoạt động minh bạch, không vì lợi ích cá nhân; Không gây ảnh hưởng tiêu cực đến doanh nghiệp hoặc người tiêu dùng.

Điều này cho thấy: Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023 đã mở rộng quyền hạn của VICOPRO trong việc trao thêm quyền khởi kiện vụ án dân sự vì lợi ích công cộng, đó là đại diện người tiêu dùng khởi kiện tập thể, giúp Hội Bảo vệ người tiêu dùng có vai trò chủ động hơn trong bảo vệ người tiêu dùng, như thế hoạt động của hội sẽ hiệu quả hơn. Tuy nhiên, trách nhiệm lớn hơn cũng đòi hỏi Hội phải nâng cao năng lực và hoạt động minh bạch hơn.

- Nghị định 55/2024/NĐ-CP hướng dẫn Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng. Nghị định này thay thế Nghị định 99/2011/NĐ-CP, quy định chi tiết một số điều của Luật 2023, bao gồm:

Từ Điều 6 đến Điều 10: Quy định về hợp đồng theo mẫu và điều kiện giao dịch chung: Doanh nghiệp phải đăng ký với cơ quan có thẩm quyền trước khi áp dụng hợp đồng theo mẫu với người tiêu dùng; VICOPRO có quyền giám sát và kiến nghị sửa đổi nếu hợp đồng có điều khoản bất lợi cho người tiêu dùng.

Từ Điều 15 đến Điều 18: Giải quyết tranh chấp giữa người tiêu dùng và doanh nghiệp; VICOPRO có thể tham gia hỗ trợ thương lượng, hòa giải giữa hai bên; Hội có quyền đề xuất cơ quan nhà nước xử lý doanh nghiệp vi phạm.

Điều 27: Công khai thông tin về vi phạm của doanh nghiệp VICOPRO có thể phối hợp với cơ quan quản lý để công bố thông tin vi phạm lên phương tiện truyền thông.

Nghị định số 55/2024/NĐ-CP hướng dẫn Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng giúp cho Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam có thêm công cụ pháp lý để bảo vệ người tiêu dùng thông qua việc giám sát hợp đồng và công bố vi phạm. Tuy nhiên, Hội vẫn không có quyền cưỡng chế doanh nghiệp thực hiện các nghĩa vụ đối với người tiêu dùng.

- Luật Cạnh tranh năm 2018: Luật này điều chỉnh các hành vi cạnh tranh không lành mạnh, ảnh hưởng trực tiếp đến quyền lợi của người tiêu dùng. VICOPRO có thể: Kiến nghị xử lý các hành vi gian lận thương mại, quảng cáo sai sự thật; Phối hợp với Bộ Công Thương giám sát thị trường, bảo vệ người tiêu dùng khỏi hành vi lừa đảo. Như thế, Hội có vai trò giám sát, kiến nghị xử lý vi phạm. Tuy nhiên, VICOPRO vẫn phụ thuộc vào cơ quan nhà nước trong việc xử lý các doanh nghiệp vi phạm.

- Bộ luật Dân sự 2015 và Luật Thương mại 2005: Định nghĩa các quan hệ pháp lý giữa người tiêu dùng và doanh nghiệp, ảnh hưởng đến phạm vi hoạt động của Hội trong việc giải quyết tranh chấp hợp đồng, trách nhiệm bồi thường, quảng cáo sai sự thật, v.v.

- Luật Hội 2014 và các quy định liên quan đến tổ chức xã hội:

Một số điểm chính của Luật Hội 2014 ảnh hưởng đến hoạt động của VICOPRO:

+ Quy định về tư cách pháp lý và tổ chức: Luật Hội 2014 xác định rõ ràng các hội, tổ chức xã hội như VICOPRO được thành lập và hoạt động trên cơ sở tự nguyện, không vì mục đích lợi nhuận. Điều này đảm bảo tính độc lập trong hoạt động nhưng cũng đặt ra giới hạn về khả năng huy động nguồn vốn, khi không được tham gia các hoạt động kinh doanh nhằm mục đích sinh lời.

+ Nguyên tắc hoạt động minh bạch và trách nhiệm giải trình: Luật Hội 2014 yêu cầu các hội phải hoạt động minh bạch, công khai nguồn tài chính, quyết định của hội đồng quản trị và phải giải trình trước hội viên cũng như cơ quan quản lý. Điều này cũng áp dụng cho VICOPRO, đồng nghĩa với việc Hội cần duy trì quy trình báo cáo, kiểm toán nội bộ và công bố kết quả hoạt động định kỳ.

+ Giám sát và quản lý từ phía Nhà nước: Luật Hội 2014 quy định rõ về quyền và nhiệm vụ của các cơ quan quản lý đối với hoạt động của các hội, bao gồm việc giám sát quá trình thành lập, hoạt động và giải thể hội. VICOPRO phải tuân thủ các quy định này, từ đó ảnh hưởng đến cách thức huy động nguồn lực, đăng ký hoạt động và thực hiện các chương trình bảo vệ người tiêu dùng.

+ Hạn chế về hoạt động tài chính: Theo Luật Hội 2014, các hội không được tham gia các hoạt động kinh doanh nhằm mục đích sinh lời, điều này dẫn đến việc nguồn tài chính chủ yếu của VICOPRO đến từ đóng góp của hội viên, tài trợ từ bên ngoài và các nguồn tài trợ phi lợi nhuận khác. Điều này tạo ra những thách thức nhất định về mặt tài chính khi thực hiện các hoạt động bảo vệ người tiêu dùng một cách hiệu quả.

2.1.2. Những yếu tố pháp lý cụ thể ảnh hưởng đến hoạt động của VICOPRO

a) Hạn chế trong quyền hạn xử lý tranh chấp

Dù Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023 đã mở rộng vai trò của VICOPRO, Hội vẫn không có quyền cưỡng chế doanh nghiệp thực hiện các nghĩa vụ đối với người tiêu dùng. Ví dụ: Trong năm 2023, Hội Bảo vệ Người Tiêu Dùng Việt Nam (VICOPRO) đã tiếp nhận và giải quyết thành công khoảng 2.800 đơn thư khiếu nại từ người tiêu dùng liên quan đến nhiều lĩnh vực, bao gồm cả mua sắm trực tuyến¹. Tuy nhiên, trong một số trường hợp, dù VICOPRO đã can thiệp, việc giải quyết vẫn gặp khó khăn. Nguyên nhân chủ yếu do một số doanh nghiệp bán hàng trực tuyến không hợp tác hoặc không có thông tin rõ ràng, khiến việc truy cứu trách nhiệm và yêu cầu hoàn tiền trở nên phức tạp. Trong những tình huống như vậy, người tiêu dùng buộc phải tự mình khởi kiện để bảo vệ quyền lợi. Điều này phản ánh thực trạng khó khăn trong việc xử lý vi phạm trong thương mại điện tử, đặc biệt khi người bán hàng ẩn danh hoặc cung

cấp thông tin không chính xác². Để tăng cường bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, VICOPRO đã kiến nghị các cơ quan chức năng siết chặt quản lý hoạt động bán hàng trực tuyến, đặc biệt là của những người có ảnh hưởng trên mạng xã hội (KOL, KOC), nhằm đảm bảo tính minh bạch và trung thực trong quảng cáo và bán hàng³. Đồng thời cần bổ sung quyền xử phạt hành chính cho tổ chức bảo vệ người tiêu dùng để tăng tính răn đe. Những nỗ lực này nhằm tạo ra môi trường mua sắm trực tuyến an toàn và đáng tin cậy cho người tiêu dùng, nâng cao được vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam.

b) Hạn chế về tài chính và nguồn lực

VICOPRO hoạt động dựa trên: đóng góp từ hội viên; tài trợ từ các tổ chức quốc tế, doanh nghiệp; thu nhập từ hoạt động tư vấn pháp lý. Tuy nhiên, Luật Hội giới hạn việc VICOPRO huy động vốn, khiến Hội thiếu nguồn lực để mở rộng hoạt động. Ví dụ: Nhiều chi hội bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng tại các tỉnh đang đối mặt với khó khăn trong việc duy trì hoạt động do thiếu kinh phí, dẫn đến sự hỗ trợ người tiêu dùng không đồng đều giữa các địa phương.

Đại biểu Quốc hội Đặng Bích Ngọc đã chỉ ra rằng hoạt động của các hội bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng hiện gặp nhiều khó khăn, đặc biệt về cơ chế đảm bảo kinh phí và nguồn lực. Bà đề nghị cần nghiên cứu bổ sung quy định phân công rõ nhiệm vụ cho Mặt trận Tổ quốc và các tổ chức xã hội tham gia bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, cũng như xây dựng cơ chế phối hợp phù hợp để tạo điều kiện cho các tổ chức

¹ <https://nhandan.vn/giai-quyet-thanh-cong-2800-vu-don-thu-khieu-nai-bao-ve-nguoi-tieu-dung-post792860.html?>

² <https://m.baophapluat.vn/nguoi-tieu-dung-bi-xam-pham-quyen-loi-khi-mua-ban-online-vi-sao-kho-xu-ly-post469107.html?>

³ <https://phapluatplus.baophapluat.vn/can-siet-chat-quan-ly-hoat-dong-ban-hang-cua-nguoi-noi-tieng-tren-mang-xa-hoi-211928.html?>

này. Ngoài ra, bà cũng nhấn mạnh sự cần thiết của việc ngân sách Nhà nước hỗ trợ kinh phí cho các tổ chức xã hội thực hiện nhiệm vụ bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng⁴. Tại tỉnh Bình Định, vấn đề kinh phí hoạt động cho Hội Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng cũng đã được đề cập trong Công văn số 3984/UBND-KTN. Công văn này thể hiện sự quan tâm của chính quyền địa phương đối với việc hỗ trợ tài chính cho hội, nhằm đảm bảo hoạt động bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng được thực hiện hiệu quả⁵.

Nguyên tắc hoạt động của các Hội Bảo vệ người tiêu dùng bao gồm tự nguyện, tự quản và tự bảo đảm kinh phí hoạt động. Tuy nhiên, việc tự đảm bảo kinh phí đã gây ra nhiều khó khăn cho các hội này, ảnh hưởng đến khả năng hỗ trợ người tiêu dùng tại các địa phương⁶. Để giải quyết vấn đề này, Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023, có hiệu lực từ ngày 1/7/2024, quy định rằng tổ chức xã hội tham gia bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng được Nhà nước giao thực hiện một số nhiệm vụ và được hỗ trợ kinh phí theo quy định của pháp luật về ngân sách nhà nước⁷. Những quy định này nhằm tạo điều kiện thuận lợi hơn cho các tổ chức xã hội trong việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, đồng thời đảm bảo sự hỗ trợ đồng đều giữa các địa phương. Tuy nhiên, việc triển khai cụ thể vẫn phụ thuộc vào cơ chế phân bổ ngân sách từ Trung ương và địa phương. Bên cạnh đó, cơ chế xã hội hóa hoạt động bảo vệ người tiêu dùng chưa hoàn thiện. Dù pháp luật cho phép các tổ chức xã hội nhận tài trợ từ tổ chức,

cá nhân trong và ngoài nước, nhưng thực tế việc huy động nguồn lực này gặp nhiều trở ngại do thiếu chính sách khuyến khích hoặc ưu đãi cụ thể.

VICOPRO hoạt động dựa trên đội ngũ cán bộ chủ yếu là kiêm nhiệm, không có chính sách ưu đãi hoặc hỗ trợ tài chính cho đội ngũ nhân sự chuyên trách; không có quy định pháp lý cụ thể về việc đào tạo, phát triển nhân sự trong lĩnh vực bảo vệ người tiêu dùng, dẫn đến tình trạng thiếu nhân sự có chuyên môn cao; thiếu quy định khuyến khích sự tham gia của các chuyên gia, luật sư hoặc tổ chức tư vấn vào hoạt động của hội.

Do đó, dù VICOPRO đóng vai trò quan trọng trong việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, nhưng hạn chế về tài chính và nguồn lực vẫn là rào cản lớn, khiến hoạt động của hội chưa đồng đều giữa các địa phương và phụ thuộc nhiều vào sự chủ động của từng chi hội.

2.2. Yếu tố kinh tế - xã hội

Yếu tố kinh tế - xã hội đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành và phát triển pháp luật về vai trò của Hội bảo vệ người tiêu dùng, đặc biệt trong lĩnh vực an toàn thực phẩm. Những biến đổi về kinh tế và xã hội tác động đến nhu cầu và yêu cầu của người tiêu dùng, từ đó ảnh hưởng đến việc xây dựng và hoàn thiện các quy định pháp luật liên quan.

- Tăng trưởng kinh tế và sự đa dạng hóa sản phẩm thực phẩm: Sự phát triển kinh tế

⁴ <https://vtcnews.vn/can-bo-tri-kinh-phi-cho-viec-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-ar711133.html?>

⁵ <https://binhdinh.gov.vn/chi-dao-dieu-hanh/v-v-kinh-phi-hoat-dong-doi-voi-hoi-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-cua-tinh.html?>

⁶ <https://tapchicongthuong.vn/nhung-thanh-tuu-va-ket-qua-dat-duoc-trong-cong-tac-thuc-thi-trach-nhiem-cua-to-chuc-xa-hoi-trong-viec-tham-gia-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-101692.htm?>

⁷ <https://moit.gov.vn/tin-tuc/bao-chi-voi-nguoi-dan/mot-so-quy-dinh-moi-tai-luat-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-nam-2023.html?>

dẫn đến sự phong phú và đa dạng của các sản phẩm thực phẩm trên thị trường. Tuy nhiên, điều này cũng đặt ra thách thức về kiểm soát chất lượng và an toàn thực phẩm. Người tiêu dùng có nguy cơ tiếp xúc với các sản phẩm không đảm bảo chất lượng, ảnh hưởng đến sức khỏe. Do đó, pháp luật cần được điều chỉnh để quy định chặt chẽ hơn về tiêu chuẩn an toàn thực phẩm và trách nhiệm của nhà sản xuất, kinh doanh.

- *Nhận thức xã hội về an toàn thực phẩm*: Khi mức sống nâng cao, người tiêu dùng ngày càng quan tâm đến chất lượng và an toàn của thực phẩm. Sự gia tăng nhận thức này thúc đẩy nhu cầu về các quy định pháp luật rõ ràng và hiệu quả để bảo vệ quyền lợi của họ. Các tổ chức xã hội, như Hội Bảo vệ Người Tiêu dùng Việt Nam (VICOPRO), đóng vai trò quan trọng trong việc đại diện và bảo vệ quyền lợi của người tiêu dùng, đồng thời thúc đẩy việc hoàn thiện hệ thống pháp luật liên quan.

- *Thực trạng vi phạm an toàn thực phẩm và yêu cầu pháp lý*: Tình trạng vi phạm an toàn thực phẩm, như sử dụng chất cấm, sản xuất hàng giả, hàng kém chất lượng, gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến sức khỏe cộng đồng. Những vấn đề này đòi hỏi pháp luật phải có những chế tài mạnh mẽ và cụ thể để xử lý vi phạm, đồng thời tăng cường vai trò giám sát của các tổ chức xã hội trong việc bảo vệ người tiêu dùng⁸.

- *Vai trò của Hội Bảo vệ Người Tiêu dùng Việt Nam trong bối cảnh kinh tế - xã hội*: VICOPRO, với vai trò là tổ chức xã hội, tham gia tích cực vào việc giám sát thị trường, tuyên truyền kiến thức về an toàn thực phẩm và hỗ trợ người tiêu dùng trong

việc giải quyết tranh chấp. Tuy nhiên, hoạt động của hội còn gặp nhiều khó khăn do hạn chế về tài chính và nguồn lực, đặc biệt ở các địa phương. Nhiều hội địa phương chỉ hoạt động tập trung ở khu vực trung tâm, chưa phủ rộng đến các vùng sâu, vùng xa, nơi người dân dễ bị ảnh hưởng bởi các hành vi gian lận tiêu dùng⁹.

Ví dụ: Vụ việc liên quan đến khảo sát nước mắm của Hiệp hội Tiêu chuẩn và Bảo vệ Người tiêu dùng Việt Nam (Vinastas) năm 2016. Trong vụ việc này, Vinastas đã tiến hành khảo sát chất lượng nước mắm với 150 mẫu thu thập từ thị trường. Tuy nhiên, quá trình khảo sát được thực hiện không tuân thủ đầy đủ các quy định về xây dựng đề án, kế hoạch lấy mẫu và mã hóa mẫu, dẫn đến việc lấy mẫu thiếu tin cậy và không đảm bảo tính độc lập trong việc đánh giá. Kết quả khảo sát cho thấy 67,33% số mẫu có hàm lượng arsen (thạch tín) vượt ngưỡng cho phép theo quy chuẩn Việt Nam, điều này đã làm dấy lên mối lo ngại về an toàn thực phẩm và ảnh hưởng trực tiếp đến niềm tin của người tiêu dùng.

Từ góc độ kinh tế - xã hội, vụ việc này cho thấy khi sự đa dạng và phong phú của sản phẩm thực phẩm ngày càng gia tăng do tăng trưởng kinh tế, người tiêu dùng cũng trở nên nhạy cảm hơn với vấn đề an toàn thực phẩm. Yêu cầu về chất lượng và minh bạch trong thông tin sản phẩm khiến các tổ chức bảo vệ người tiêu dùng như Vinastas cần phải hoạt động độc lập và hiệu quả hơn để đảm bảo quyền lợi của người tiêu dùng. Đồng thời, vụ việc cũng là động lực thúc đẩy hoàn thiện các quy định pháp luật liên quan, nhằm tạo ra một cơ chế pháp lý chặt

⁸ <https://tapchicongthuong.vn/su-can-thiet-cua-phap-luat-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-101685.htm?>

⁹ Lê Trường Anh, “Vai trò của tổ chức xã hội trong bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng”, Tạp chí *Dân chủ và Pháp luật*, số 11/2018.

chê hơn, hỗ trợ vai trò giám sát của các tổ chức này trong bối cảnh thị trường thực phẩm ngày càng phức tạp.

Theo đó, yếu tố kinh tế - xã hội không chỉ làm gia tăng nhu cầu về sản phẩm an toàn mà còn thúc đẩy việc rà soát và điều chỉnh pháp luật, từ đó nâng cao hiệu quả hoạt động của các tổ chức bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm¹⁰.

2.3. Yếu tố tổ chức và năng lực hoạt động của Hội

Yếu tố tổ chức và năng lực hoạt động của Hội bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam (VICOPRO) có ảnh hưởng quyết định đến việc thực thi và phát triển các quy định pháp luật liên quan đến vai trò của hội trong lĩnh vực an toàn thực phẩm theo những khía cạnh sau:

- *Cơ cấu tổ chức và độc lập pháp lý:* Một cơ cấu tổ chức được xây dựng khoa học, rõ ràng về quyền hạn và nhiệm vụ giúp hội có khả năng giám sát, phản ánh và đề xuất các giải pháp cải thiện an toàn thực phẩm. Nếu cơ cấu tổ chức chưa chặt chẽ hay bị lấn át bởi các yếu tố chính trị - hành chính, vai trò của hội trong việc đưa ra ý kiến phản biện pháp luật sẽ không được phát huy. Và sự độc lập trong hoạt động và tài chính giúp hội tự chủ trong việc thu thập dữ liệu, thực hiện các cuộc khảo sát và tuyên truyền kiến thức cho người tiêu dùng. Khi hội có tính độc lập cao, các kết quả thu được sẽ khách quan và góp phần làm cơ sở cho việc đề xuất sửa đổi pháp luật.

- *Năng lực hoạt động và nguồn lực:* Việc thiếu hụt kinh phí, nhân sự chuyên môn sẽ hạn chế khả năng tổ chức các hoạt động giám sát, kiểm tra và thu thập thông tin thị

trường. Điều này dẫn đến việc hội không thể cung cấp dữ liệu đầy đủ, kịp thời về tình hình an toàn thực phẩm, từ đó ảnh hưởng trực tiếp đến khả năng thúc đẩy hoàn thiện pháp luật. Công nghệ và hệ thống thông tin cũng có ảnh hưởng khá quan trọng: Ứng dụng công nghệ thông tin trong quản lý dữ liệu, truy xuất nguồn gốc sản phẩm giúp hội nhanh chóng phản ánh thực trạng của thị trường và đề xuất các giải pháp pháp lý phù hợp. Hệ thống thông tin mạnh mẽ là yếu tố then chốt để hội trở thành “cầu nối” giữa người tiêu dùng và cơ quan nhà nước trong công tác an toàn thực phẩm.

- *Ảnh hưởng đến pháp luật và vai trò giám sát:* Trước tiên thể hiện ở việc góp ý và hoàn thiện quy định: Khi hội có năng lực hoạt động tốt, họ có thể thu thập dữ liệu khách quan và cung cấp các phản ánh, kiến nghị có giá trị cho các cơ quan lập pháp. Từ đó, pháp luật được sửa đổi, bổ sung để phù hợp hơn với thực tiễn và đáp ứng nhu cầu bảo vệ người tiêu dùng. Đồng thời tạo được sự minh bạch và uy tín: Một hội hoạt động minh bạch, có tiếng nói độc lập giúp nâng cao uy tín của hệ thống pháp luật về ATTP. Điều này khuyến khích các doanh nghiệp, cơ quan chức năng tuân thủ nghiêm các quy định về an toàn thực phẩm.

Ví dụ: Vụ khảo sát nước mắm của Vinastas (2016).

Bối cảnh vụ việc: Vinastas - được hiểu là một nhánh của Hội bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam - đã tiến hành khảo sát chất lượng nước mắm với 150 mẫu thu thập từ thị trường. Tuy nhiên, do hạn chế về cơ cấu tổ chức và năng lực hoạt động, quá trình khảo sát không xây dựng đề án hay kế hoạch lấy mẫu rõ ràng, nhiều khâu

¹⁰ https://congan.com.vn/an-ninh-kinh-te/xem-xet-xu-ly-vi-pham-cua-hoi-tieu-chuan-va-bao-ve-nguoi-tieu-dung-viet-nam_28996.html

khảo sát không được phê duyệt hay giám sát đúng mức.

Hệ quả: Kết quả khảo sát cho thấy có 67,33% mẫu nước mắm vượt mức hàm lượng arsen quy định, nhưng do phương pháp lấy mẫu và xử lý dữ liệu không đạt chuẩn, thông tin sai lệch đã được công bố, gây hoang mang cho người tiêu dùng. Sự việc này đã tạo áp lực buộc các cơ quan chức năng phải can thiệp, từ đó mở ra yêu cầu hoàn thiện cơ chế pháp lý cũng như nâng cao năng lực, tính độc lập trong hoạt động của hội¹¹.

Yếu tố tổ chức và năng lực hoạt động của Hội bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam không chỉ quyết định khả năng giám sát, thu thập dữ liệu và phản ánh thực trạng thị trường an toàn thực phẩm mà còn ảnh hưởng trực tiếp đến quá trình hoàn thiện, điều chỉnh pháp luật. Việc nâng cao năng lực tổ chức, tăng cường nguồn lực tài chính - nhân sự và ứng dụng công nghệ thông tin sẽ giúp hội phát huy vai trò “người gác cửa” trong việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng, từ đó góp phần xây dựng một hệ thống pháp luật an toàn thực phẩm ngày càng chặt chẽ, minh bạch và hiệu quả.

3. Giải pháp hoàn thiện pháp luật và nâng cao vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm

Để hoàn thiện pháp luật về vai trò của Hội bảo vệ người tiêu dùng Việt Nam trong lĩnh vực an toàn thực phẩm cần phải:

Củng cố khung pháp lý về quyền hạn và trách nhiệm của VICOPRO: Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng năm 2023 (có

hiệu lực từ 01/7/2024) đã có quy định về tổ chức xã hội tham gia bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng (Điều 60, 61). Tuy nhiên, vai trò của Hội chưa được quy định rõ ràng về quyền tham gia xây dựng chính sách pháp luật liên quan đến an toàn thực phẩm. Cụ thể là cần sửa đổi, bổ sung Điều 60 và Điều 61 như sau: Bổ sung quyền và nghĩa vụ mới: “Tham gia ý kiến trong quá trình xây dựng, sửa đổi, bổ sung pháp luật liên quan đến an toàn thực phẩm.” Quy định rõ cơ chế tham vấn: Cơ quan nhà nước có thẩm quyền bắt buộc lấy ý kiến Hội Bảo vệ người tiêu dùng khi ban hành hoặc sửa đổi các văn bản liên quan đến an toàn thực phẩm. Việc này sẽ giúp Hội tham gia sâu rộng hơn vào quá trình hoạch định chính sách, đảm bảo các quy định pháp luật sát thực tế đời sống tiêu dùng và quyền lợi người dân.

Mặt khác, cần tăng cường quyền đại diện và khởi kiện bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng. Khoản 3 Điều 187 Bộ luật Tố tụng dân sự 2015 quy định Hội có thể khởi kiện bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng nhưng chủ yếu áp dụng cho tranh chấp dân sự thông thường. Nên cần sửa đổi Điều 187, bổ sung thêm quy định: “Hội Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng được quyền khởi kiện doanh nghiệp, tổ chức sản xuất kinh doanh vi phạm quy định về an toàn thực phẩm gây thiệt hại cho cộng đồng người tiêu dùng mà không cần ủy quyền cụ thể từ từng cá nhân”. Ví dụ như: Một vụ ngộ độc thực phẩm lớn do một lô sản phẩm bán, Hội có thể tự mình đứng ra khởi kiện doanh nghiệp gây thiệt hại cho hàng trăm người tiêu dùng mà không phải thu thập ủy quyền riêng lẻ. Điều này sẽ làm tăng

¹¹ https://congan.com.vn/an-ninh-kinh-te/xem-xet-xu-ly-vi-pham-cua-hoi-tieu-chuan-va-bao-ve-nguoi-tieu-dung-viet-nam_28996.html

tính chủ động, hiệu quả trong việc bảo vệ quyền lợi tập thể người tiêu dùng và rắn đẽ mạnh mẽ doanh nghiệp vi phạm.

Cải thiện cơ chế phối hợp giữa VICOPRO và các cơ quan quản lý nhà nước: Tăng cường hợp tác với Bộ Y tế, Bộ Công Thương, Bộ Nông nghiệp & Phát triển nông thôn trong việc kiểm soát chất lượng thực phẩm trên thị trường; Thiết lập cơ chế tham vấn bắt buộc giữa VICOPRO và các cơ quan nhà nước trong quá trình xây dựng và sửa đổi quy định pháp luật về an toàn thực phẩm. Hiện chưa có một văn bản dưới luật nào quy định cụ thể về cơ chế phối hợp giữa Hội Bảo vệ người tiêu dùng với các cơ quan quản lý nhà nước (như Bộ Công Thương, Bộ Y tế) trong lĩnh vực an toàn thực phẩm. Chính phủ cần ban hành một Nghị định riêng quy định về cơ chế phối hợp giữa Hội với các cơ quan quản lý nhà nước trong tiếp nhận phản ánh, kiến nghị, kiểm tra, giám sát an toàn thực phẩm. Và quy định cụ thể trách nhiệm tiếp nhận thông tin từ Hội và nghĩa vụ phản hồi, xử lý của các cơ quan quản lý nhà nước. Khi có quy định rõ ràng, Hội mới thực sự phát huy được vai trò “cánh tay nối dài” của Nhà nước trong việc bảo vệ người tiêu dùng.

Hoàn thiện quy định về nguồn lực tài chính cho VICOPRO: Hiện nay, nguồn lực tài chính hỗ trợ Hội chủ yếu từ nguồn xã hội hóa và sự hỗ trợ hạn chế từ ngân sách nhà nước, khiến hoạt động Hội nhiều nơi còn yếu, manh mún. Nên cần bổ sung vào Điều 62 của Luật Bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng 2023: *Nhà nước cấp kinh phí ổn định hằng năm cho Hội, đặc biệt cho các hoạt động giám sát thị trường thực phẩm, hỗ trợ tư vấn pháp luật miễn phí cho người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm; Cho phép Hội thực hiện các dịch vụ*

công như kiểm định độc lập về an toàn thực phẩm, cấp giấy chứng nhận sản phẩm an toàn theo cơ chế xã hội hóa có kiểm soát. Cơ chế tài chính ổn định và rộng mở sẽ giúp Hội chủ động hơn trong các hoạt động thực tiễn và nâng cao năng lực can thiệp bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng.

Để phát huy vai trò của Hội Bảo vệ người tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm, không chỉ cần sửa đổi, bổ sung những điều luật cụ thể mà còn cần hoàn thiện cơ chế vận hành, hỗ trợ Hội đủ điều kiện thực hiện tốt nhiệm vụ. Các đề xuất trên sẽ góp phần hoàn thiện khung pháp lý, nâng cao thực tiễn bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng tại Việt Nam trong giai đoạn tới.

Để nâng cao vai trò của Hội Bảo vệ Người Tiêu dùng trong lĩnh vực an toàn thực phẩm, cần thực hiện các giải pháp nâng cao năng lực hoạt động của VICOPRO, cụ thể:

Xây dựng hệ thống giám sát an toàn thực phẩm: Ứng dụng công nghệ số trong giám sát và cảnh báo an toàn thực phẩm, tạo cơ sở dữ liệu công khai về các sản phẩm vi phạm để người tiêu dùng dễ dàng tra cứu; Thành lập các trung tâm kiểm nghiệm độc lập dưới sự quản lý của VICOPRO để kiểm tra chất lượng thực phẩm một cách khách quan.

Cải thiện cơ cấu tổ chức và nguồn nhân lực: Đào tạo chuyên sâu cho cán bộ VICOPRO về an toàn thực phẩm, đặc biệt là kiến thức về tiêu chuẩn vệ sinh an toàn thực phẩm và pháp luật liên quan; Tăng cường sự tham gia của chuyên gia trong lĩnh vực thực phẩm, y tế, luật pháp vào các hoạt động giám sát và tư vấn chính sách của VICOPRO.

Đẩy mạnh truyền thông và nâng cao nhận thức cộng đồng: Xây dựng chiến dịch

truyền thông mạnh mẽ về quyền lợi người tiêu dùng và các quy định pháp luật liên quan đến an toàn thực phẩm; Thiết lập hệ thống tổng đài và nền tảng trực tuyến để tiếp nhận và xử lý khiếu nại của người tiêu dùng về an toàn thực phẩm.

Để nâng cao vai trò của VICOPRO trong bảo vệ người tiêu dùng và đảm bảo an toàn thực phẩm, cần có sự cải cách mạnh mẽ trong pháp luật và cơ chế hoạt động. Việc trao quyền giám sát, cải thiện cơ chế phối hợp, đảm bảo tài chính và nâng cao năng lực tổ chức sẽ giúp VICOPRO phát huy hiệu quả hơn trong việc bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng Việt Nam.

4. Kết luận

Vai trò của Hội Bảo vệ Người Tiêu dùng Việt Nam trong lĩnh vực an toàn thực phẩm ngày càng trở nên quan trọng trong bối cảnh thực phẩm kém chất lượng vẫn còn là vấn đề nhức nhối. Tuy nhiên, pháp luật điều chỉnh vai trò của Hội vẫn còn những hạn chế, chịu ảnh hưởng của nhiều yếu tố như khung pháp lý, môi trường kinh tế - xã hội và năng lực tổ chức. Việc hoàn thiện pháp luật và có các giải pháp phù hợp sẽ giúp nâng cao hiệu quả hoạt động của Hội, qua đó bảo vệ tốt hơn quyền lợi người tiêu dùng và đảm bảo an toàn thực phẩm tại Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. <https://nhandan.vn/giai-quyet-thanh-cong-2800-vu-don-thu-khieu-nai-bao-ve-nguoi-tieu-dung-post792860.html?>
2. <https://m.baophapluat.vn/nguoi-tieu-dung-bi-xam-pham-quyen-loi-khi-mua-ban-online-vi-sao-kho-xu-ly-post469107.html?>

3. <https://phapluatplus.baophapluat.vn/can-siet-chat-quan-ly-hoat-dong-ban-hang-cua-nguoi-noi-tieng-tren-mang-xa-hoi-211928.html?>

4. <https://vtcnews.vn/can-bo-tri-kinh-phi-cho-viec-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-ar711133.html?>

5. <https://binhdinh.gov.vn/chi-dao-dieu-hanh/v-v-kinh-phi-hoat-dong-doi-voi-hoi-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-cua-tinh.html?>

6. <https://tapchicongthuong.vn/nhung-thanh-tuu-va-ket-qua-dat-duoc-trong-cong-tac-thuc-thi-trach-nhiem-cua-to-chuc-xa-hoi-trong-viec-tham-gia-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-101692.htm?>

7. <https://moit.gov.vn/tin-tuc/bao-chi-voi-nguoi-dan/mot-so-quy-dinh-moi-tai-luat-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-nam-2023.html?>

8. <https://tapchicongthuong.vn/su-can-thiet-cua-phap-luat-bao-ve-quyen-loi-nguoi-tieu-dung-101685.htm?>

9. ThS. Lã Trường Anh, “Vai trò của tổ chức xã hội trong bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng”, Tạp chí *Dân chủ và Pháp luật*, số 11/2018.

10. https://congan.com.vn/an-ninh-kinh-te/xem-xet-xu-ly-vi-pham-cua-hoi-tieu-chuan-va-bao-ve-nguoi-tieu-dung-viet-nam_28996.html

11. https://congan.com.vn/an-ninh-kinh-te/xem-xet-xu-ly-vi-pham-cua-hoi-tieu-chuan-va-bao-ve-nguoi-tieu-dung-viet-nam_28996.html